

A havasolás

„Az iskolát még el sem végeztem
A havasi munkát már akkor meg kezdtem”

/Szomorú Miklós, Magyaró, 1941./

Igen, munkahely volt az a „havas”, ahová a magyaróiak - sok más erdőalji fadöntő társukkal - dolgozni jártak. Távoli erdő (legelő és egy-egy elkerített kaszáló) volt ott, hová rövidebb-hosszabb időre ki kellett költözni, mert az egy-napi járótavolságnál mindig távolabb terült el.

Erről a havasjárásról, az itteni erdőkitermelésről *dokumentumnak* tekinthető dolgozatot írt *Havasolás* címmel *Zsigmond József* (Magyaró, 1919), a *Korunk Évkönyv* 1979-be /213-226./, felhasználva ehhez a Felső-Marosvidéki Magyaróra vonatkozó számos adata mellett egykori emlékeit, erdőnéprajzi gyűjtéseit, valamint levéltári kutatásainak eredményeit is. Mindezeknek együttes alkalmazása tette lehetővé azt a komplex vizsgáladást, mely írásának értékét elsősorban meghatározza.

Szerző korán megismerte az erdőmunkások életét, megtanulta mindazokat a munkákat, melyek hozzá tartoztak a havasoláshoz, mint szakmának a gyakorlásához. Tizenegy éves korában már barakkőr - azaz a szokásos szóhasználat szerint, *kájmán* volt. Azután csemeteültető, cserkészút-készítő, rúdvágó, mérő-átvételező; majd capinnal dolgozó csákányos legény eregetésnél, kocsi-terhelésnél és ürítésnél; vezetett 32 emberből álló csapatot mint munkavállaló (partifiller). Tudásvágya, állandó önképzésre való hajlama végül is alkalmassá tette arra, hogy a szovétai erdőipari vállalat igazgatójaként fejezze be a gazdasági életben folytatott tevékenységét.

Érdekességre tarthat igényt más, az államosítás után vezető beosztásba került szakember pályafutását felmérni, a betöltött munkakör megnevezésével. Például *Szócs István* 1915-ben, 13 éves korában *kalapácsos* (számozó kalapáccsal bélyegző) volt, majd *mérő* (kluppás, hosszalóval és kluppával - azaz átlalóval - mért, 14 évesen), 17 éves korában *rönkterhelő*, 20-dik évétől pedig *vízicsatorna-kezelő*. A katonai szolgálat után *görpályakezelő* (fasinpálya-), 1926-tól *vágterkezelő* (patakefelelős, manipuláns), majd *segéderdőkezelő*. 1928-1929 között *iparvasúti állomásfőnök*. Az 1929-1932 közötti időszakban egy leállított fűrésztelep *őrségfelügyelője*. 1932. dec. 13-án balesetet szenvedett, terepi munkára alkalmatlanná vált. Ennek következtében átképezte magát és „fás”, azaz fűrészipari tisztviselő lett.

Zsigmond József idézett dolgozatában eddig közöletlen adatokkal gazdagította szülőfalujának történetét: „Az fyrysz malom felől végeztetett miért, hogy közös földön, az erdeje is köz[ös] és a jobbágyok kik építették köz, azért az

malomnak egyikét becsültessek meg ...”. A szöveg értékét az is bizonyítja, hogy a már 1568-ban létező két magyarói vízfűrész igazolja /uo. 225./.

A marosi tutajozással kapcsolatosan a szerző kutatásai elsősorban az *Első Szászrégeni Tutajkereskedő Társulat*, az ún. *Floss-kompanie* történetére vonatkoznak. A. Gociman adatai szerint a cég megalakulása 1866-ban történt. /Vö. *Industria și comerțul lemnului din bazinul Mureșului superior*, 1929. 55-59./ *Zsigmond* írása pedig a társulat múltjára vonatkozó ismereteinket azzal egészíti ki, hogy azt a marosvásárhelyi Állami Levéltár birtokában levő „Társas Czég-jegyzék” 5/354. lap, 262/1. fsz szerint 1908. január 24-én Szászrégeni Erdőipar Részvénytársaság néven jegyezték be. Később más elnevezés alatt is szerepelt, de a Maros felső folyásán élő nép továbbra is *Kompánia* néven ismerte.

Említettük, hogy *Zsigmond József* dolgozata különféle módszereket együttesen alkalmazó kutatások eredménye. Ennek köszönhetően azonkívül, hogy írása segítséget nyújt a két világháború közötti *kapitalista fakitermelés* megismerésében, számos egykori, népi erdei szokást is leír. Ezek közé sorolhatjuk a dolgozatnak az *étkezésre* vonatkozó részleteit. Mielőtt azonban rátérnénk a „*Munka- és életkörülmények*” cím keretében ismertetett táplálkozási kérdésekre, az egykori sajtónak a fakitermelő vállalatok és fakereskedők érdekeit szolgáló írásaira hívjuk fel az olvasó figyelmét. Ezek közül az *Ellenzék* 1927. december 2-án megjelent cikke arról igyekszik meggyőzni a közvéleményt, hogy a *szövetkezeti úton való fakitermelés*, megfelelő technikai felkészülés és anyagi eszközök hiányában, nem versenyezhet a „rendszeresen kiépített nagy favállalatokkal”. Ezért helyteleníti a „vállalatok megszorítását”, mert ezzel végeredményben a havasi lakosságnak okoznak kárt, mert ezek elől elragadják a munkaalkalmat.

A *Keleti Újság* 1928. ápr. 12-i és dec. 31-i száma egy-egy *fakereskedő* panaszzal teli írását közölte. Ezekben felrótták a termelési engedélyek megszerzésének nehézségét, a vagonhiányt, a pénztelenséget, az építkezések megcsapponását /minek következtében csökkent a fűrészáru iránti kereslet/, a magas vámokat és vasúti fuvardíjakat, a súlyos közterheket és adókat stb.

Teljesen más természetű *Páter Ernő* erdőmérnöknek, a Gödemesterháza Uradalom és Grassel Erdőipar Rt. Palotailva cég igazgatójának, az *Erdészeti Lapok* 1941. évfolyamában megjelent dolgozata. Ebben rövid áttekintést kapunk két évtized erdélyi fenyőtermelésének fejlődéséről. A szakcikk tárgyilagosságára vall szerzőjének az a megállapítása, hogy az erdélyi fakitermelésre jó hatással volt a bukovinai gör. keleti egyházi alapítvány fejlett és rendszeres erdőgazdálkodása. Páter a továbbiakban ismertette a kialakult nyári, őszi és téli, valamint febr.-ápr. havi *fenyődöntést*, kitérve a „háromféle vágás” alkalmazásának előnyeire. A *tőtől való vontatással* kapcsolatosan pedig megjegyezte: „Ebben is a székely fuvaros bizonyult a legtanulékonyabbnak” /158-164./.

Visszatérve *Zsigmond József* Havasolás c. dolgozatára, abban a *munka- és életkörülmények* ismertetésére a történeti bevezetés, az „Iparosodó erdőkitermelés”, „A munkaszervezés formái, alakzatai”, „A havasolók munkaeszközei” és az „Egy vágter kitermelése” című részek tárgyalása révén került sor. Itt a szerző

részletesen ismertette az energiaigényes fakitermelés megkövetelte *túrós puliszka ételek* készítése módját: „Frustukra leginkább *csomót* csináltak, mert gyorsabban elkészültek vele. A keményre főzött puliszkát fészek alakúra formálták, aljába egy rend túrót morzsoltak, arra került az apróra vágott hagyma és újra egy rend túró, azután két marokba fogva a széleit összenyomkodva gömbölyűre formálták, miszerint kívül került a puliszka és belül maradt a túrós töltelék;” /uo. 223./.

Zsigmond József saját tapasztalatára támaszkodva, írásában nem feledkezett meg a cégek *kantinjairól* sem. Ezeket - írja - magánkereskedők tartották vagy bérelték: „és hogy minél nagyobb hasznot élvezhessenek, gyenge minőségű, sok esetben romlott élelmiszerral látták el a havasolókat. Gyakori volt a dohos puliszkaliszt, a megnyüvesedett csípős túró és az avas szalonna. [...]”.

A kantinokkal kapcsolatos visszaélések általánosak voltak. Zsigmond József soraival egyidőben idézhetjük *Kemény János* véleményét is, ki nem egy írásában ezeket az üzem tulajdonát képező kocsmának nevezte, hol a munkás hitelbe megihatta a nehezen megkeresett bérét.

„Prémondázás után [vagyis a heti élelmiszer-fejadag felvételének befejezésével] teljes lett a havasoló ember pakkja. A kitömött átalvető mellé vállra került a fahúzócsákány, ennek nyelére húzva a karéjba kötött keresztvágófűrész és a csákány nyelét tartó karra akasztva a fejsze. Ilyen megterheléssel cammogtak fel a patakok mentén a *havasi munkahelyekig*” - olvashatjuk *Zsigmond József* dolgozatában -, melyek egy *vágásterület* közelében, de mindig jóval lejjebb voltak, mint a költő által leírt alábbi táj:

„Itt nincs virág már, csak egy-egy gyopárszál.
Fent a fenyőknél fentebb sasmadár száll.
Lent zuhanó víz csörtet vad zúgókba,”

/Tompai László: Havasi tájékon. 1918./

Látó Anna

Honvágyam hiteles története

Szubjektív monográfia

Kriterion Könyvkiadó
Bukarest 1981